

project «The future of the planet is in our hands» in the cultivation of spirituality – the main principle of relations between nature and man is revealed. Special attention is paid to mass events and their significance in shaping new ecological thinking.

Key words: *ecological culture, environmental education, ecological education, university library, environmental project.*

Отримано: 21.05.2018

УДК 027.7:378.4(477.43-25)ХНУ:[316.774:613-057.87]

С. А. Молчанова, м. Хмельницький

БІБЛІОТЕКА ЗВО ЯК ЦЕНТР ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ СТУДЕНТІВ

У статті здійснено обґрунтування ролі і місця бібліотеки ЗВО як центру формування навичок здорового способу життя (далі – ЗСЖ) студентів, розглянуто її можливості у підтримці ЗСЖ молоді, представлено досвід наукової бібліотеки Хмельницького національного університету. Автор наголошує, що для розв'язання окресленої проблеми книгозбірням за допомогою всіх їхніх ресурсів слід більшу увагу приділяти духовному розвитку молоді, який є передумовою та основою здоров'я.

Ключові слова: *бібліотека ЗВО, інформація, духовність, здоровий спосіб життя, мотивація.*

Ідея про необхідність збереження і зміцнення здоров'я молоді за допомогою формування у неї здорового способу життя (ЗСЖ) не є новою. Проблеми виховання та формування культури здоров'я і ЗСЖ учнівської і студентської молоді розглянуто в дослідженнях Т. Бойченко, О. Вакуленко, Д. Вороніна, Г. Голобородько, О. Коган, Т. Круцевич, С. Лапаєнко, В. Оржеховської, С. Свириденко, О. Селезньової, М. Солпчука та ін. На роль бібліотек у формуванні здорового способу життя в учнів шкіл, ліцеїв та студентів ЗВО указують І. Воронцовська, Н. Карих, О. Мишалова, Т. Павлікова, К. Павлюк, Н. Сергєєва та ін. Однак мало хто із сучасних бібліотекознавців розглядав бібліотеку як центр формування здорового способу життя. Уперше теоретичне обґрунтування ролі та місця бібліотеки в єдиній соціально-комунікаційній системі підтримки ЗСЖ на теренах України здійснив Н. Мухамед'яров [3]. Проте проблема розробки теоретичних та організаційно-методичних засад функціонування бібліотеки як центру з питань здоров'я досі ще залишається актуальною. Це можна пояснити двома основними причинами:

- 1) недооцінюванням ролі бібліотеки у формуванні навичок ЗСЖ у сучасному українському суспільстві;
- 2) пасивністю бібліотек, які недостатньо популяризують (рекламують) свої можливості щодо збереження й зміцнення здоров'я молоді через підвищення рівня інформованості з питань ЗСЖ.

Мета написання статті: *всвітлити роль бібліотеки як центру формування здорового способу життя студентів, показати її можливості та переваги порівняно з іншими громадськими організаціями у розв'язанні цієї проблеми.*

Студентський вік – це період заключного етапу поступового розвитку психофізіологічних і рухових можливостей організму. Фізичне виховання, культура здоров'я, вміння і бажання вести здоровий спосіб життя виступають у цей час основою розвитку і формування молоді людини як особистості, суттєво підви-

щують можливості для ефективного навчання й оволодіння професійними навичками. Доведено з високим ступенем статистичної вірогідності, що студентам, які активно займаються спортом та не мають шкідливих звичок, притаманні впевненість у поведінці, у них формується висока емоційна стійкість, витримка, вони більш енергійні, оптимістичні, мають вищий рівень наполегливості й рішучості, краще опановують програмний матеріал навчальних дисциплін тощо.

Разом з тим, особливості навчання у ЗВО, особиста відповідальність за отримання майбутнього фаху, інша методика оцінювання знань та умінь, страх перед екзаменаційною сесією, поява нових турбот, пов'язаних із проживанням у гуртожитку, необхідність самообслуговування, самостійного ведення свого бюджету, планування часу та ін. часто є причинами підвищеної нервової напруги вчорашніх школярів. Науковці і педагоги відзначають збільшення з кожного роком кількості студентів, для яких характерна підвищена стурбованість, невпевненість у своїх силах, можливостях та емоційна нестійкість, що сприяє у них розвитку неврозів, захворювань серцево-судинної, ендокринної систем, шлунково-кишкового тракту та ін. Аналіз стану здоров'я молоді, яка навчається у вищих навчальних закладах, свідчить, що майже 90% з них мають відхилення у стані здоров'я, близько 50% – незадовільну фізичну підготовленість. Тільки впродовж останніх років майже на 40% збільшилась кількість студентської молоді, віднесеної за станом здоров'я до спеціальної медичної групи [2]. Значне поширення в середовищі молоді отримали шкідливі звички (вживання алкогольних напоїв, наркотичних речовин, куріння тютюнових виробів та ін.).

Зазначимо, що досить часто причини погіршення здоров'я молоді в процесі навчання у ЗВО мають суб'єктивний, а не об'єктивний характер, тобто пов'язані з браком відповідних знань. Майбутні фахівці, які отримують знання про те, як полагодити автомобіль, створювати комп'ютерні програми тощо, часто не мають уявлення щодо того, як вести себе з таким надзвичайно складним і найважливішим інструментом, як власний організм.

Свою частку відповідальності за формування здорового способу життя та профілактику асоціальних явищ у молодіжному середовищі відіграє вишівська бібліотека, адже вона, як найбільш доступний студентський молоді інформаційно-культурний центр, багато що може зробити для пропаганди і мотивації ЗСЖ, боротьби зі шкідливими звичками, попередження СНІДу. Освітня робота в цьому напрямі набуває зараз особливо важливого значення, і бібліотека не тільки не залишається осторонь цієї проблеми, але й є однією з авторитетних структур, яка на основі партнерства з усіма зацікавленими інституціями може взяти на себе ініціативу і відповідальність за інформаційне просвітництво молодого покоління.

При з'ясуванні ролі бібліотеки ЗВО (або будь-якої публічної бібліотеки) як центру формування навичок ЗСЖ виникають питання її переваг порівняно з іншими громадськими організаціями та установами, що працюють у цьому напрямі. Стрижневе місце книгозбірні як центру зі збереження здоров'я молоді пояснюється тим, що вона має природну властивість приєднуватися до будь-якої сфери життєдіяльності людини та суспільства, в тому числі й тих, що пов'язані із ЗСЖ. Книгозбірні володіють значними за обсягом і унікальними за складом інформаційними ресурсами (свята святих бібліотеки) з питань здорового способу життя і надають доступ користувачам до нього. Бібліотеки мають справу із перевіреною інформацією, адже, перш ніж потрапити до фонду, та підлягає ретельній експертизі у видавництвах, редакціях, теле-, відеофірмах, книгарнях, у самій бібліотеці. У процесі бібліотечної селекції документи проходять первин-

ний, обліковий, ідентифікаційний, пошуковий, вторинний та інші види відбору, через що до галузевого фонду бібліотеки надходять найцінніші джерела інформації. Ще однією перевагою є те, що вишівські бібліотеки мають багатий досвід з формування здорового способу життя студентів на основі партнерської співпраці з кафедрами, громадськими організаціями, які займаються питаннями збереження здоров'я, просвітницькими організаціями та ін., тим самим підсилюючи свої можливості. За рахунок такої взаємодії користувачі отримують більш різноманітний спектр інформаційних послуг і знань. У сьогоdnішніх реаліях важливо й те, що книгозбірні є безоплатними, загальнодоступними. Як зазначає Н. Мухамед'яров, книгозбірня є однією «з основних фундаментальних і авторитетних соціокомунікаційних структур сьогоdnення, яка за підтримки державних, регіональних і місцевих органів влади може взяти на себе ініціативу і відповідальність щодо об'єднання окремих особистостей, організацій, установ, підприємств навколо ідеї інформаційного просвітництва всіх верств населення України на засадах соціального партнерства» [5].

Уже сьогоdnі все більше бібліотек перестали бути відірваними від життя, зовнішнього середовища, відкриті до змін, усвідомлюють свою роль навігаторів у безмежному морі інформації, що вигідно відрізняє їх від інших комунікативних суспільних структур. Проте, як зауважують бібліотекознавці, книгозбірні як центри формування ЗСЖ потребують розширення асортименту та підвищення якості бібліотечних послуг і сервісів, використання проектного, кадрового менеджменту, комплексу маркетингу та фандрайзингу, елементів адвокасії, PR-технологій, розвитку різних форм соціального партнерства [5]. Необхідно звернути увагу на те, що значна частина молоді надає перевагу відвідуванню бібліотеки у віртуальному режимі. Ця тенденція з кожним роком збільшується. Враховуючи це, потрібно вести пошук нових форм і методів віртуального обслуговування користувачів.

Коли ми говоримо про бібліотеку ЗВО як про інформаційний центр з питань здоров'я, то масмо на увазі її пріоритетний аспект стосовно підтримки і мотивації у молоді ЗСЖ (просвітницька діяльність за цим напрямком; використання різних інформаційно-комп'ютерних технологій, зокрема Інтернету; надання доступу користувачів до інформаційних ресурсів, продуктів і послуг з питань ЗСЖ; формування інформаційної бази, що стосується проблеми збереження здоров'я студентів тощо).

Основними специфічними завданнями, які ставить перед собою вишівська бібліотека у вирішенні окремої проблеми, є:

- популяризація літератури про здоров'я та здоровий спосіб життя;
- забезпечення обізнаності молоді про ризики та шкідливі наслідки для здоров'я людини від куріння тютюнових виробів чи інших способів їх вживання, вживання алкогольних напоїв, наркотичних речовин;
- інформування про шляхи передачі ВІЛ-інфекції, причини зараження, засоби профілактики, необхідні для запобігання зараженню ВІЛ та його поширенню;
- заохочення до активного відпочинку і занять спортом через збільшення обсягу знань про здоровий (отже, модний) стиль життя;
- формування у молоді мотивації та розвиток установок, що сприяють ЗСЖ.

Виконання цих завдань дозволяє підвищити рівень знань та умінь студентів з питань ЗСЖ; змінити у них ставлення до свого здоров'я; виробити здатність та бажання до його зміцнення; протистояти шкідливим звичкам і негативним впливам навколишнього середовища; збільшити число молоді, що займається в спортивних гуртках та секціях.

Не треба забувати, що сьогоднішні студенти – це майбутні спеціалісти, фахівці з різних напрямів діяльності (педагоги, менеджери, економісти, інженери та ін.), які повинні бути прикладом української інтелігенції. Саме тому їхня здатність до формування ЗСЖ, піклування про власне здоров'я та відповідальне ставлення до нього як найбільшої цінності є особливо важливими чинниками.

За допомогою популяризації літератури про здоров'я та здоровий спосіб життя, використання сучасних засобів реклами (віртуальних книжкових виставок, буклетів, відеороликів, аудіороликів, прес-релізу, інформації на власному веб-сайті та на сторінці в соціальній мережі), проведення різноманітних заходів (зустрічей, бесід, промо-акцій та ін.) бібліотека вишу може надавати майбутнім спеціалістам спеціальні знання про формування ЗСЖ, які розширять їхній кругозір та будуть необхідні майбутнім фахівцям у подальшій професійній діяльності; оволодіння знаннями з формування умінь і навичок у цій сфері також сприятиме усвідомленому вибору студентством здорового способу життя.

Складність самого поняття «здоровий спосіб життя», існування безлічі факторів, що впливають на здоров'я людини, орієнтують роботу бібліотеки на комплексний підхід до цього питання. Здоров'я людини не зводиться лише до фізичного стану, а передбачає психоемоційну рівноваженість, духовне та соціальне здоров'я і на 50% залежить від способу життя. Студентська молодь повинна зрозуміти, що ніякі ліки не здатні зробити людину здоровою. Активний фізичний розвиток, рухова активність, раціональне харчування, духовний розвиток у поєднанні зі сприятливим соціальним середовищем є передумовою та основою здоров'я.

У ході опитувань, проведених кафедрою фізичного виховання Хмельницького національного університету серед студентів I-III курсів (2012 р.) і науковою бібліотекою університету серед студентів I-II курсів (2016 р.), було отримано матеріали, які дозволили вивчити динаміку самооцінки стану здоров'я студентів різних курсів навчання, оцінити рівень їхніх знань щодо здорового способу життя та вміння його дотримуватись, ставлення до власного здоров'я. На першому курсі 49,3% опитаних студентів вважають стан свого здоров'я задовільним, на другому – 47,7%, на третьому – 48,2%. Лише 16% першокурсників спосіб свого життя вважають здоровим, на другому році навчання виявлено зменшення, більше ніж удвічі, кількості студентів, які декларують здоровий спосіб життя. На наступному курсі тільки 6% вважають свій спосіб життя здоровим. У ході опитування (2012 р.) з'ясувалися чинники, які заважають назвати свій спосіб життя здоровим. Найбільша кількість опитаних курить тютюн – 68,4%, вживають алкоголь – 46,5%, недостатньо рухаються – 36,6% та не збалансовано харчуються – 32,7%. Аналіз пропусків занять студентами першого курсу виявив, що більше третини (37%) з них пропускають від шести до десяти занять під час навчального року у зв'язку із хворобою [1, с.147].

При цьому результати опитування свідчать про те, що майже 50% респондентів вважають, що мають достатній рівень інформованості з питань ЗСЖ. Проте лише 25% студентської молоді дотримуються правильного режиму харчування та постійно відвідують спортзал, 85% періодично вживають спиртні напої, 30% мають друзів, які стикались з проблемою вживання наркотиків, 25% найважливішим чинником у збереженні здоров'я вважають спадковість, 20% не бачать нічого поганого в комп'ютерній залежності. Все це вказує або на вузьке та спрощене уявлення студентів про сутність здоров'я, або взагалі на брак знань та не усвідомлення наслідків шкідливих звичок. Щодо джерел інформації, з яких молодь бере відомості про здоровий спосіб життя, то до переліку найпопулярніших джерел увійшли спілкування з друзями та засоби масової інформації.

Отримані результати дали змогу виявити найбільш проблемні питання, накреслити головні напрямки виховної роботи – духовне виховання, запобігання захопленню молоддю алкогольними напоями, наркотичними речовинами, популяризація активного способу життя.

«Здоров'я молоді – здоров'я нації» – під такою назвою в науковій бібліотеці ХНУ був розроблений проєкт, який реалізовувався за напрямками:

- розповсюдження наукових знань з питань охорони здоров'я, поширення ідей та найкращих практик здорового способу життя;
- популяризація видань з проблем збереження і зміцнення здоров'я;
- проведення просвітницьких заходів, інформаційних кампаній щодо профілактики ВІЛ/СНІД, тютюнової, алко- та наркозалежності;
- інформаційна підтримка університетських акцій, спрямованих на залучення молоді до здорового способу життя.

Проєкт включає цикл зустрічей з молоддю, бесід, відеолекцій, презентацію книжкових виставок, на яких представлені наукові, науково-популярні, статистичні видання, матеріали науково-практичних конференцій. Щороку до Всесвітнього дня здоров'я проводяться дні сприяння здоровому способу життя та безпеки життєдіяльності, в межах яких презентуються книжкові виставки, виставки-інсталяції, відкриті перегляди літератури («Про здоров'я треба знати, про здоров'я треба дбати», «Здоров'я або цигарка», «Здоров'я – це скарб, цінуй його», «Орієнтир – здоровий спосіб життя»), «Книжковий фуршет «Здоров'я на вашому столі»); проводяться уроки-застереження («Рабство за власним бажанням», «Твоє життя – твій вибір», «Відкрий очі, перш ніж СНІД закриє їх», «Ціна залежності – життя»). Активно використовуються такі бібліотечні методи виховної роботи, як бесіди з використанням мультимедійного обладнання та відеофільмів, запроваджені нові форми книжково-ілюстраційних виставок (виставка-заклик, виставка-інсталяція, виставка-порада). Працівники бібліотеки розповідають про складові здорового способу життя, наслідки згубних звичок, користь правильного харчування, фізичних вправ, проводять відеолекції, пропонують відповідну літературу.

У межах проєкту працівники книгозбірні спільно з кафедрою екології ХНУ та Хмельницькою медико-генетичною консультацією брали участь у проведеному круглого столу на тему «Ні вродженим вадам розвитку: знати і не допустити», присвяченого Всесвітньому дню попередження вроджених вад розвитку. Перед студентами виступив лікар-генетик В.Б. Долгов, який розповів про генетичні дефекти та інші причини вроджених вад розвитку, необхідність медико-генетичного консультування та інформування населення. Студенти переглянули відеозвернення професора В. Вертелецького, відомого американського генетика, члена-кореспондента Академії наук України та Аргентини про вплив ряду екологічних чинників на процеси формування та розвитку плоду. Лейтмотивом звернення був заклик до здорового способу життя. Доцент кафедри екології ХНУ Л.С. Югілчек розповіла про шкідливий вплив алкоголю на організм дитини в період планування вагітності та в період вагітності, про фетальний алкогольний синдром плоду, його причини, наслідки та профілактику.

Антиалкогольна пропаганда в молодіжній аудиторії з акцентом на віддалені наслідки сьогодні, як правило, малоефективна. Причина цього полягає не тільки в тому, що здоров'я на шкалі життєвих цінностей у молоді займає невисоке місце завдяки відчуттю суб'єктивного фізичного благополуччя, але й внаслідок кризи ціннісних орієнтирів. Саме тому працівники книгозбірні перевагу віддають проблемі духовності й духовного зцілення, адже давно

відома залежність між духовністю і фізичним здоров'ям, між думками молоді та її подальшою долею. Як зазначають фахівці, «людська мораль – найважливіша умова повноцінного фізичного та психічного здоров'я, життєвої стійкості» [4, с.35]. У зв'язку з цим, залучення молоді до здорового способу життя буде більш ефективним у разі орієнтування на позитивні цінності та ідеали, які мають значення для молодіжної аудиторії – такі, як повне розкриття здібностей, самореалізація особистості, сім'я, діти, статус громадянина тощо.

Отже, формування у студентів здорового способу життя повинно розпочинатися не тільки з проведення заходів, направлених на усунення шкідливих звичок, усвідомлення молоддю того, що повнота життя безпосередньо залежить від рівня здоров'я, але насамперед з формування духовності.

Відзначимо, що будь-яка програма утвердження ЗСЖ, профілактики шкідливих звичок не може будуватися за принципом заборон, залякування або заперечення. Формування свідомої установки на здоровий спосіб життя – така мета заходів, що проводяться бібліотекою. Книгозбірня через книгу, вмілу організацію дозвілєвих заходів, створення комфортних умов для отримання інформації та відпочинку, через зв'язок із зацікавленими організаціями може внести величезний внесок у формування нового бачення здорового способу життя, а головне – у виховання потреби в здоровому способі життя молодого покоління.

Отже, бібліотеки ЗВО як центри формування навичок здорового способу життя студентів здатні забезпечити безпосереднє й опосередковане інформування реальних і віртуальних користувачів; налагодити партнерські зв'язки з громадськими організаціями та установами, що працюють у цьому напрямку. З огляду на це, вишівська книгозбірня (як і будь-яка публічна бібліотека) є, в першу чергу, тим соціальним інститутом, який здатний на високому рівні забезпечити документальну, інформаційну підтримку формування та розвитку здорового способу життя молоді.

Аналіз діяльності бібліотеки з питань здоров'я молоді показав, що робота в цьому напрямі здійснюється постійно і спрямована на формування у студентів мотивації ведення ЗСЖ, профілактику та попередження асоціальних явищ у студентському середовищі. Популяризація ЗСЖ, розкриття взаємозв'язку між фізичним і духовним становленням особистості, пошук нових цікавих форм бібліотечних заходів, спрямованих на максимальне заповнення вільного часу – таким бачиться найбільш ефективний шлях проведення профілактичної роботи у такому напрямі в бібліотеках ЗВО.

Список використаних джерел:

1. Базильчук В. Динаміка самооцінки стану здоров'я студентами ВНЗ. *Здоров'я, фізичне виховання і спорт в умовах сьогодення* : зб. пр. наук.-практ. конф., присвяч. Року спорту та здорового способу життя і 50-річчю Хмельниць. нац. ун-ту. Хмельницький : ХНУ, 2012. С. 146-148.
2. Вища освіта України – європейський вимір: стан, проблеми, перспективи. *Вища школа*. 2008. №7. С. 99.
3. Мухамед'яров Н. Бібліотека як соціально-комунікаційний центр формування здорового способу життя. *Вісник Книжкової палати*. 2010. №6. С. 18-21.
4. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи. Київ : Академвидав, 2010. 456 с.
5. Щорічна доповідь про стан здоров'я населення, санітарно-епідемічну ситуацію та результати діяльності системи охорони здоров'я, 2016 рік. URL: <http://www.uiph.kiev.ua/download/Vidavnicтво/Shchorichna%20dopovid/Щорічна доповідь.2016.pdf> (дата звернення: 06.04.2018).

The article determines the role and place of the library of the university as a center for developing the skills of students' healthy lifestyle, its possibilities are investigated to support of SHL. The experience of the scientific library of Khmelnytskyi National University has been presented. The author stresses that in order to solve this problem with the help of libraries and their resources, more attention should be paid to the spiritual development of youth, which is a prerequisite and the basis of health.

Key words: university library, information, spirituality, healthy Lifestyle, motivation.

Отримано: 21.05.2018

УДК 022.5:378.4.093.5:37(477.43-21)К-ПНУ

Т. В. Сологуб, м. Кам'янець-Подільський

ЧИТАЛЬНИЙ ЗАЛ ПЕДАГОГІЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ: ТРАДИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ

У статті висвітлено традиції та інновації у роботі читального залу педагогічного факультету бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Ключові слова: інноваційна діяльність, бібліотека, читальний зал, користувач, інформатизація, комп'ютеризація бібліотеки.

Динамічні перетворення в усіх сферах життя суспільства – це сучасні реалії. Світ швидко змінюється і разом з ним змінюємося ми та наші звичні уявлення. Розуміння значення бібліотек тільки як соціально-просвітницьких структур вже давно залишилося в минулому, на зміну йому прийшло бачення бібліотек як інформаційно-комунікативних центрів, включених у світовий інформаційний простір.

Створення і функціонування єдиного інформаційно-освітнього середовища вищої освіти надає підготовці фахівців нову сучасну якість, що відповідає потребам і перспективам науково-технічного розвитку суспільства у XXI столітті, яке називають століттям знань. Якість знання – це перш за все доступність інформації.

Запитом сучасного читача є швидке одержання необхідної йому інформації у комфортних умовах. Сьогодні ЗВО, що працює в умовах змін у навчальному й науковому процесах, чекає й від бібліотеки мобільності в забезпеченні його потреб.

Стрімке вторгнення цифрових технологій привело до радикальних змін усіх напрямів діяльності бібліотеки вишу: від традиційного інструментарію до методів обслуговування, доступу до ресурсів, форм надання інформації. Відтепер роль і значення бібліотеки визначаються не тільки кількістю і різноманітністю її фонду, але й комфортністю послуг, які вона може надати. Впроваджуючи сучасні інформаційні технології, бібліотека, як важливий підрозділ стає освітньо-інформаційним центром інформаційної інфраструктури, осередком самоосвіти та суспільного життя студентів та викладачів ЗВО.

Інноваційна діяльність – один із пріоритетних напрямків роботи бібліотеки, метою якого є пошук, оцінка, розробка та впровадження бібліотечних нововведень. Інноваційна діяльність бібліотеки спрямована на систематичне стимулювання розвитку бібліотеки шляхом змістовного структурно-організаційного оновлення, технічної і технологічної модернізації всіх процесів, а також позитивних змін у свідомості бібліотекарів.

Проблема сутності та різноманітності аспектів інноваційної діяльності бібліотек вишу знайшла віддзеркалення в низці публікацій науковців і практичних